

AVRASYA'DA GÜVENLİĞİN İNŞASI: ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

ÇAĞLA GÜL YESEVİ

Nisan 2013, PU no. 5

Türkiye, Şangay İşbirliği Örgütü'ne "diyalog ortağı" olarak katıldı. Türkiye, bir NATO üyesidir. Avrupa Birliği'ne üye olmak istemektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmemesi, yeni alternatifleri gündeme getirmektedir. Bu çalışmada, Şangay İşbirliği Örgütü'nün yapısı, etkinliği, rolü, üye ülkeler arasındaki ilişkileri ve Türkiye'nin bu örgütteki yeri konu edilecektir.

Giriş

Şangay Beşlisi, 1996 yılında, Çin'in öncülüğünde, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın katılımıyla oluşturulan bir yapılanmadır. Şangay İşbirliği Örgütü ise 2001 yılında, Şangay Beşlisine, Özbekistan'ın katılımıyla oluşturulan uluslararası bir örgüttür. 2012 yılının Haziran ayında, Türkiye, bu örgüte "diyalog ortağı" olarak kabul edildi.

Başbakan Erdoğan, 25 Temmuz 2012'de, Kanal 24 kanalında, Yiğit Bulut tarafından sunulan Sansürsüz adlı programına konuk oldu. Bu programda, Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunun askıya alınmadığını, AB üyeliği için her türlü çalışmayı yaptıklarını, belirtti. Başbakan, AB'nin belli ülkelerinin Türkiye'yi görmezden geldiğini ve bunun en somut örneğinin de Kıbrıs olduğunu, vurguladı. Başbakan Erdoğan, Rusya ziyareti esnasında, Putin'in kendisine AB'de ne işiniz var dediğini ve kendisinin de Putin'e "Bizi Şangay 5'lisine kat, AB'ye katılımı gözden geçirelim" dediğini, söyledi.

25 Ocak 2013'te Başbakan Erdoğan, yeniden Kanal 24 kanalında, Yiğit Bulut tarafından sunulan Sansürsüz adlı programa, katıldı. Başbakan Erdoğan, "Putin'le konuştuğumu, bizi Şangay Beşlisine alın, biz de AB'ye Allahısmarladık diyelim, ayrılalım oradan. Bu kadar oyalamanın ne anlamı var" dediğini, vurguladı. Ayrıca Başbakan, Şangay Beşlisini, daha iyi, çok daha güçlü ve ortak değerlerimiz olan bir örgüt olarak tanımladı. Böylelikle, Türkiye'nin AB üyeliği süreci ve bu üyeliğin alternatifi olabilecek Şangay İşbirliği Örgütü'nün yapısı ve uluslararası sistemdeki rolü, tartışılmaya başladı.

Şangay İşbirliği Örgütü'nün Çalışma Alanları

Şangay İşbirliği Örgütü'nün bünyesinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi 2 üyesi Rusya ve Çin yer almaktadır. Uluslararası sistemde, etki alanı mücadelesi sürmektedir. Bu iki büyük gücün, işbirliğinde buldukları bir örgütün varlığının, dünyanın ilgisini çekmesi çok doğaldır. Örgütün, gelecekte güvenlik ve ekonomi alanında işbirliğini sağlamada etkili olması beklenmektedir. Şangay İşbirliği Örgütü Şartına göre, örgüt üyeleri arasında, karşılıklı güvenin artırılması,

iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi ve siyaset, ekonomi, ticaret, ulaşım, kültür, enerji, eğitim, bilim, teknoloji, çevrenin korunması gibi pek çok alanda işbirliğinin sağlanması, amaçlanmaktadır.

Örgütün varlığının en önemli boyutu, güvenlidir. Terörizm, en büyük tehdit olarak nitelendirilmektedir. Merkezi Taşkent'te bulunan Teröre Karşı Yapı, üye ülkelerin, terörist gruplarla ilgili bilgi paylaşımını, yönetmektedir. 2010 yılının Kasım ayında Duşanbe'de düzenlenen 9. Şangay İşbirliği Örgütü Başbakanlar Toplantısında, Çin Başbakanı Wen Jibao, aşırıçılık, ayrılıkçılık, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve örgütlü suçlar için daha etkin ve güçlü bir mekanizma yaratılmasını gündeme getirmiştir (McDermott, 2012, s. 59).

Şangay İşbirliği Örgütü'nün diğer varlık sebebi, bölgesel ekonomik işbirliğinin ve bütünleşmenin, gerçekleştirilmesidir. Bu bağlamda, Şangay İşbirliği Örgütü, altı üye ülkenin, enerji ve ulaşım alt yapısını yenilemeyi, amaçlamaktadır. Ayrıca, Örgüt bünyesinde İş Konseyi ve Interbank Birliği kurulmuştur. Bu iki kuruluşun, bölgesel alt yapı çalışmalarının finansmanını karşılamaları, beklenmektedir (Nurgaliyev, 2010). Çin, Şangay İşbirliği Örgütü sayesinde, Avrasya coğrafyasında etkin olmayı, küresel politikayı belirlemeyi, Orta Asya ve Orta Doğu'da etkin güç olarak, enerji güvenliğini sağlamayı, askeri caydırıcılığını arttırmayı amaçlamaktadır (Adibelli, 2012, s. 146, 149). Hamraev'in (2005) belirttiği gibi, Çin, ayrıca ŞİÖ sayesinde, komşularıyla sınır boyunca gerginliğin azaltılmasını, Çin malları için yeni pazar sağlamayı, ABD'nin bölgedeki etkinliğini azaltmayı amaçlamaktadır (Nogayeva, 2011, s. 246).

Şangay İşbirliği Örgütü Başbakanlar Toplantısında, Çin Başbakanı Wen Jibao, enerji işbirliğinin geliştirilmesini, alt yapı çalışmalarının hızlandırılmasını, tarımsal ve mali işbirliğini arttırmayı, teklif etmiştir (McDermott, 2012, s. 59). Bişkek'te 5 Aralık 2012 tarihinde, toplanan Şangay İşbirliği Örgütü Zirvesi'nde Çin, ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi, konusuna askeri işbirliğinde daha fazla önem vermiştir. Çin, Şangay İşbirliği Örgütü, Bankası'nın kurulmasını, Enerji Kulübünün oluşturulmasını ve OPEC benzeri bir örgütün yapılandırılmasını talep etmektedir (Kamalov, 2012). Ancak, Rusya'nın enerji konusunda, Çin'in şiddetle önerdiği böyle bir örgütlenmeye, ihtiyaç duyduğu ve yakın gelecekte de bunu destekleyeceği, öngörülmektedir. Bu bağlamda, üzerinde durulması gereken nokta, Çin'in bu teklifinden de anlaşılacağı gibi, Şangay İşbirliği Örgütü, özellikle ekonomik işbirliğine daha büyük bir önem vermektedir.

Şangay İşbirliği Örgütü'nün Etkinliği

Şangay İşbirliği Örgütü'nün etkinliğiyle ilgili en önemli bulgulardan biri, uzun zamandır tekrarlanan askeri tatbikatlardır. Bu tatbikatlar terörist faaliyetler, aşırıçılık ve ayrılıkçılıkla mücadeleyi amaçlamaktadırlar. Üye ülkeler açısından teröre karşı işbirliği öncelikli konuyu teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Şangay İşbirliği Örgütü'nün organları, Bölgesel Teröre Karşı Yapı (SCO Regional Anti-Terrorist Structure), en önemli organ olarak gözükmektedir. Kazak Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre, 2009 yılında, 99 terörist faaliyet, bu yapı sayesinde engellenmiştir (McDermott, 2012, s. 58).

Haziran 2011'de düzenlenen, Şangay İşbirliği Örgütü'nün 10. yılı münasebetiyle düzenlenen toplantıda, altına dayalı yeni bir dünya para birimi oluşturulması, siber uzayda aşırıçılığın engellenmesi, Orta Asya'da çatışma çözümü ve uyuşturucu kaçakçılığına karşı önlemler, üzerinde duruldu (McDermott, 2012, s. 58). Ancak, ekonomik bütünleşme ve ortak pazar gerçekleştirme konusunda kurallar ve süreç belirlenememiştir. Bu konudaki çalışmalar, Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında başlangıç aşamasındadır.

Güvenlik konularında işbirliği teşkil etmek için, yasama alanında ilerleme kaydedilmeye çalışılmıştır. Askeri birliklerin, üye devletlerin topraklarını kullanmalarının önündeki engeller kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu konuda ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, bu durum, tüm üye devletlerin

onayladığı bir süreç değildir. 2012 yılının Haziran ayında, Kazakistan, Tacikistan ve Rusya'da üç aşamalı kapsamlı askeri bir tatbikat düzenlendi. Özbekistan, bu tatbikata katılmayacağını açıkladı. Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Çin'in silahlı kuvvetlerinde görev yapan askerlerin katılımıyla, tatbikat gerçekleştirildi. Özbekistan, Kazakistan'ın askeri araçlarının, Özbek topraklarına girmesine izin vermedi. Tatbikatın ikinci aşaması, 2012 yılının Eylül ayında, Tacikistan'da yapıldı. Tacikistan'a ulaşmaya çalışan Kazak askerleri, yine aynı zorlukları yaşadılar. Özbekistan bir kez daha, Kazakistan'ın topraklarını kullanmasına izin vermedi (Yesevi, 2012d).

Şangay İşbirliği Örgütü içerisinde Özbekistan'ın yeri farklıdır, Özbekistan, bölgesel bütünleşme konusuna, ilgi göstermemektedir. Rejiminin devamını, otoriter politikalarla sürdürmeyi ve her türlü muhalefeti sınırlandırmayı, amaçlamaktadır. 2005 yılındaki Andican olaylarından sonra, Özbekistan, ABD ile ilişkilerinin seyrini değiştirdi, ABD'ye tahsis edilen Hanabad üssünün de boşaltılmasını istedi. Bu tarihten sonra, Rusya'ya yakınlaştı ve ŞİÖ, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü ve Avrasya Ekonomik Topluluğu'nda daha aktif olarak yer almaya başladı. Ancak, işbirliğinde saf değiştirmiş olsa da Özbekistan, işbirliğinin rejimine zarar verebileceğini göz önünde bulundurmakta ve bu konuda temkinli davranmaktadır. Nitekim Özbekistan, yabancı askeri üs kurulmasına izin vermeyeceğini, duyurdu. Şangay İşbirliği Örgütü üyesi olan Özbekistan örneğini göz önünde bulundurarak, askeri işbirliği konusunda, karşılıklı güvenin tam olarak tesis edilmediğini, belirtiriz.

Allison'ın (2008, s. 187) belirttiği gibi, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, geniş ancak sığ bir bölgeselcilik siyaseti izlemektedirler. Özbekistan'ın bölgedeki etkinliğini sınırlandırmayı arzu etmektedirler. Askeri bölgesel bütünleşmeler konusunda, Orta Asya Cumhuriyetleri'nin temkinli davranacaklarını, göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bölge ülkeleri, otoriter yönetimlerle yönetilmektedir. Polis ve istihbarat güçleri, askeri güçlerinden daha kuvvetlidir. Rejimlerinin devamlılığını sağlamak, iç ve dış siyasetlerinin belirleyici unsurudur. Ulusal kimlik ve kurumsallaşma süreçleri devam eden bu ülkelerin, bölgesel bütünleşme çabalarını çok yönlü inceleyecekleri, görülmektedir.

Şangay İşbirliği Örgütü, sınır sorunlarının çözümüyle de ilgilenmektedir. Ancak, üye devletler arasındaki sınır sorunları, örgütün yardımıyla değil, üye devletlerin ikili antlaşmaları sonucunda, çözümlenmiştir (Adıbelli, 2012, s. 151). 2005 yılında, Kırgızistan olayları, "iç sorun" olarak nitelendirilmiştir. Dış müdahale olarak nitelendirilmediğinden, müdahaleden kaçınılmıştır. 2010 yılında meydana gelen Kırgızistan olayları sırasında da, Şangay İşbirliği Örgütü, aynı gerekçeyle müdahale etmemiştir. Rusya ve Çin'in, etnik sorunları bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Çeçenistan, Dağıstan, İnguşetya ve Tataristan'ın, Rusya'dan ayrılma talepleri görüldü. Çin'in Sincan Özerk Bölgesi'nde, Uygurların bağımsızlık istekleri, bulunmaktadır. Nogayeva'nın (2011, s. 262-264) belirttiği gibi, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da 500 bin Uygur yaşamaktadır. Bu durum, Çin yönetimini tedirgin etmektedir. Çin, Orta Asya'daki ülkelerin, Uygurları desteklemelerinden ve radikal İslam'ın yayılmasından endişe duymaktadır.

Özbekistan ve Kırgızistan arasında sınır sorunları bulunmaktadır. Özbekistan ve Kırgızistan arasındaki 1378 kilometrelik sınırın, 371 kilometrelik kısmı belirlenmemiştir. Sınırla ilgili bu sorun devam etmektedir. Ayrıca, Özbekistan ve Kırgızistan'ın enerji ve su kaynaklarının paylaşımı konusunda da sorunları bulunmaktadır (Yesevi, 2012e).

Rusya, Kırgızistan'ın ordusunu yenilemektedir. Tacikistan'ın ordusunu güçlendirmek için de kaynak ayırmaktadır. Rusya, Orta Asya'daki orduları modernleştirmekte ve askeri teçhizat sağlamaktadır. Orta Asya'daki ülkelerle askeri ve stratejik işbirlikleri yapmaktadır. Rusya'nın Orta Asya ülkelerinde pek çok askeri üssü bulunmaktadır. Bunun yanında, Rusya, bu ülkeler enerji, sağlamaktadır. Kırgızistan Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev, elektrik santrali inşa projesini başlattı. Kırgızistan'ın, Narın üzerinde inşasına başlanacak olan santrali, Rus Hidro şirketi tarafından

yapılacak. Enerji ihtiyacı içinde olan Kırgızistan, Almazbek Atambayev'in belirttiği üzere, elektrik ihraç edecek ülkeler arasında yer almaya hazırlanmaktadır. Potansiyel müşterileri ise, Çin ve Kazakistan olarak gösterilmektedir (Yesevi, 2012e).

2012 yılının Eylül ayı başında, Nazarbayev ve Kerimov, su ve enerji kaynaklarının verimli kullanılmasıyla ilgili sorunların çözümüne ilişkin ortaklık konusunda anlaştilar .Ana gündem maddelerinden biri Aral Gölü'nün kurtarılmasıydı. Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, Kırgızistan ve Tacikistan'ın yukarı çığır ülkeleri olarak barajlar yaptıklarını ve suyun aşağı çığır ülkeleri olan Kazakistan ve Özbekistan'a tarlaları sulamak için verildiğini belirtti. Bu bağlamda, Kırgızistan ve Tacikistan'ın suları, elektrik üretimi için kullanmaları, sorun yaratmaktadır. Nazarbayev'in üzerinde durduğu gibi, Kazakistan ve Özbekistan, tüm alanlardaki ikili ilişkilerini, geliştirmek istemektedirler. Amuderya üzerinde, Tacikistan'ın baraj inşa etmesiyle ilgili, Özbekistan'ın ciddi hoşnutsuzlukları bulunmaktadır (Yesevi, 2012e).

2012 yılının Eylül ayı başında, Nazarbayev ve Kerimov, su ve enerji kaynaklarının verimli kullanılmasıyla ilgili sorunların çözümüne ilişkin ortaklık konusunda anlaştilar. Ana gündem maddelerinden biri Aral Gölü'nün kurtarılmasıydı. Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, Kırgızistan ve Tacikistan'ın yukarı çığır ülkeleri olarak barajlar yaptıklarını ve suyun aşağı çığır ülkeleri olan Kazakistan ve Özbekistan'a tarlaları sulamak için verildiğini belirtti. Bu bağlamda, Kırgızistan ve Tacikistan'ın suları, elektrik üretimi için kullanmaları, sorun yaratmaktadır. Nazarbayev'in üzerinde durduğu gibi, Kazakistan ve Özbekistan, tüm alanlardaki ikili ilişkilerini, geliştirmek istemektedirler. Amuderya üzerinde, Tacikistan'ın baraj inşa etmesiyle ilgili, Özbekistan'ın ciddi hoşnutsuzlukları bulunmaktadır (Yesevi, 2012e). Şangay İşbirliği Örgütü, su ve enerji kaynaklarının paylaşımı konularıyla ilgili ciddi çözüm önerileri getirmemektedir. Ancak, bu sorunların tartışılması için forum olma potansiyeli bulunmaktadır.

Şangay İşbirliği Örgütü'nün etkinliğini ölçmek için üzerinde durulması gereken bir diğer olay, 2008 yılında, Rusya ve Gürcistan arasında yaşanan çatışmalardır. Bu çatışmada Çin, Rusya'yı açık bir şekilde desteklemedi ve her iki tarafa da itidal çağrısında bulundu. Ayrıca Çin, Güney Osetya ve Abhazyayı tanımadı (Adıbelli, 2012, s. 150).

Örgütün, 2010 yılında Taşkent'te toplanan zirvesinde, yeni üyelerin kabulüyle ilgili resmi bir mekanizma onaylandı. Ancak, yeni üyelerin kabulü konusunda, fikir birliği bulunmamaktadır. İşbirliği, örgütün esas amacı olsa da ulusal çıkarlar ve ideoloji, örgütün ruhunu şekillendirmektedir (McDermott, 2012, s. 57). Şangay İşbirliği Örgütü 2012 Zirvesinde, Pakistan ve Hindistan'ın tam üyelikleri için bir süre ortaya konulmamıştır.

Şangay İşbirliği Örgütü'ne İlk Adım: Türkiye'nin Diyalog Ortaklığı

Türkiye, uzun yıllardır yönünü, Batı'ya dönmüş durumdadır. Ancak, Avrupa Birliği'ne olan ilgi, gün geçtikçe azalmaktadır. Fasılların açılmaması, vize muafiyetinin uygulanmaması, AKP Hükümeti'nin, Avrupa Birliği yolundaki isteğini, azaltmaktadır. Bu noktada, Avrupa Birliği'nin alternatifleri arasında Şangay İşbirliği Örgütü, gündeme geldi. Bizzat Başbakan tarafından, Şangay Beşlisi, "daha iyi ve daha güçlü" bir yapılanma olarak nitelendirildi. Başbakan, Avrupa Birliği'nin (AB) kapısında bekletilmekten sıkıldıklarının, altını çizdi. Başbakana göre, AB için yapılması gereken her şey yapılmış durumdadır. Üyelik için bekletilmenin yanında, Başbakan, Avrupa Birliği'nin ekonomik göstergelerini de beğenmediklerini dile getirmektedir.

Başbakan'ın demeçleriyle, Şangay İşbirliği Örgütü üzerinde, ciddi olarak düşünölmeye başlandı. Prof. Dr. Mensur Akgün (2013), Star gazetesindeki yazısında, Başbakanın ciddiye alınması gereken bir tartışmayı tetiklediğini, belirtmektedir. Akgün, zamanın kritik olduğunu, AB'nin cazibesini yitirdiğini ve Türkiye'nin kendi sorunlarını AB desteği olmaksızın çözmek için adımlar

attığını, vurgulamaktadır. Akgün’ün özellikle üzerinde durduğu konu ise, Türkiye’nin AB’den iyice soğumaya başlamasıdır. Hürriyet gazetesi yazarı Sedat Ergin (2013a), konuyla ilgili ilk yazısında, Erdoğan’ın Şangay çıkışının, Başbakanlık koltuğunda oturduğu 10 yılın içindeki en önemli dış politika hamlelerinden biri belki de en önemlisi olduğunu, belirtmektedir. Ergin, Erdoğan’ın Milli Görüş çizgisinden ayrılıp AB üyeliğini desteklemesini, bir kırılma olarak, nitelendirmektedir.

Ergin’e göre, Erdoğan’ın şimdi Şangay üyeliğini desteklemesi de tam tersi istikamette, majör bir kırılmadır. Ergin (2013b), konuyla ilgili üçüncü yazısında, Şangay İşbirliği Örgütü’nün bir alternatif olması konusunu, uygulanabilirliği zayıf bir proje olarak nitelendirmektedir. Ancak, bu konunun gündeme gelmesini, Erdoğan’ın zihinsel kodlarında, Avrupa Birliği’nin daha da silikleştiğinin bir göstergesi olduğunu da eklemektedir. Cengiz Çandar (2013), konuyla ilgili yazısında, Türkiye’de kurumların ve birimlerin etkinliğinin azaldığını ve Türkiye’nin Erdoğan olmaya başladığını, belirtti. Bu noktada, Şangay’ın siyasi bir tercih haline gelmesinin, yabana atılamayacak bir durum olduğunu da, vurgulamaktadır.

Gülay Göktürk (2013) ise yazısında, zamanında bu gibi projelerin askerler tarafından dillendirildiğini, hatırlatmaktadır. Çevik Bir’in “AB yerine, Şangay Beşlisini düşünmemiz gerektiğini söylediğini, MGK Genel Sekreteri, Orgeneral Tuncer Kılıç’ın ise “İran ve Rusya ile ittifak kurup, AB’den vazgeçmemizi salık verdiğini”, açıklamaktadır. Ayrıca Göktürk, diktatörlüklerle yönetilen Şangay İşbirliği Örgütü üyeleri ile Türkiye’nin hangi ortak değerleri paylaştığını, sorgulamaktadır.

2012 yılının Haziran ayında, Türkiye, bu örgüte “diyalog ortağı” olarak kabul edildi. Türkiye’nin Şangay İşbirliği Örgütü’ne diyalog ortağı olarak kabulünün ardından, Türkiye’nin Pekin Büyükelçisi Salim Esenli, örgüt ile terörle mücadele, ekonomi ve ticari alanda işbirliği konularının görüşüleceğini ve bu gelişme ile Türkiye’nin bölgedeki etkinliğinin artacağını kaydetti. Konu ile ilgili, Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada, Türkiye’nin, Diyalog Ortağı Statüsü çerçevesinde, güvenliğin bir bütün olduğu yaklaşımından hareketle, terörizm, ayrılıkçılık, uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti ile mücadele, hudut güvenliği, yasadışı göç ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi gibi konularda, örgüte önemli katkılarda bulunacağı belirtildi (Yesevi, 2012d).

Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Selçuk Ünal, Türkiye’nin “gözlemci üye” olmak istediğini ve imkânları ölçüsünde, Türkiye’nin bu örgütle işbirliğini geliştirmek istediğini, belirtti (Dışişleri, 2013). Dışişleri Bakanlığı’ndan gelen bu demeci değerlendirdiğimizde, Türkiye’nin, Şangay İşbirliği Örgütü ile daha yakın bir işbirliğini, arzu ettiği anlaşılmaktadır. Bu işbirliğini geliştirmeyi arzu eden taraf sadece AKP Hükümeti ve Başbakan Erdoğan değildir. Şangay İşbirliği Örgütü ile ilişkilerin geliştirilmesini olumlu karşılayan diğer taraf da Cumhuriyet Halk Partisi’dir. Konuyla ilgili CHP Genel Sekreter Yardımcısı Faruk Loğoğlu, CHP’nin başta Çin ve Rusya olmak üzere Şangay İşbirliği Örgütü’nün bütün üye ülkeleriyle her türlü çok taraflı ve ikili işbirliğinin geliştirilmesinden yana olduklarını ve bu yönde atılacak adımları desteklediklerini, belirtti. Loğoğlu’nun da üzerinde durduğu gibi, CHP’ye göre, AKP’nin, Türkiye’nin AB üyeliği konusunda sorumsuz tutumunu terk etmesi gerekmektedir (“Erdoğan’ın”, 2013). ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland, Türkiye’nin Şangay İşbirliği Örgütü’ne girişini, NATO üyesi olması nedeniyle, “ilginç” olarak nitelendirdi.

Şangay İşbirliği Örgütü Seçeneği

Türkiye, Rusya ve Çin’le ekonomik işbirliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, Avrupa Birliği’nin bir alternatifi olarak, Şangay İşbirliği Örgütü, karşımıza çıkmaktadır. Rusya ile yoğun bir ticari ilişki, bulunmaktadır. Çin’le de ilişkilerin geliştirilmesi, amaçlanmaktadır.

Türkiye Maden Mühendisleri Odası verilerine göre, 2011 yılında, Türkiye enerji tüketiminin, %33.3’ünü doğal gazdan, %29.7’sini petrolden, %14.1’ini kömürden, %12.2’sini linyitten, elde etti.

Doğal gaz ile ilgili 2012 Energy Market Regulatory Authority (EMRA) verilerine göre, Türkiye, 2011 yılında doğal gazın %57'sini Rusya'dan, %18'ini İran'dan, %8'sini Azerbaycan'dan, %9'unu Cezayir'den, %3'ünü Nijerya'dan ithal etmektedir. Yine EMRA'nın 2012 verilerine göre, 2011'de ithal ettiğimiz petrolün %51'i İran'dan, %17'si Irak'tan, %12'si Rusya'dan ve %11'i Suudi Arabistan'dan, ve %7'si de Kazakistan'dan karşılanmıştır. Bu rakamlardan da anlaşıldığı gibi, Türkiye, Rusya'ya enerji alanında bağımlıdır (Yesevi, 2012f).

Medvedev, Çin ve Rusya arasındaki ticaret hacmi hedefini, 2020 yılı için 200 milyar dolar olarak açıkladı. Rusya, Türkiye'nin bir numaralı ticari partneri olmuş durumdadır. Ancak rakamları karşılaştıracak olursak, ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. Orta vadede, Türkiye ve Rusya arasında hedeflenen ticaret hacmi hedefi, 100 milyar dolar olarak açıklanmaktadır ("Rusya, Çin'le", 2012b).

Rusya ve Türkiye, nükleer enerji konusunda da işbirliği yapmaktadırlar. Bu noktada, yapılan işbirliğinin niteliği ve deprem ülkesi olan Türkiye'de bir nükleer felaket riski, tartışılması gereken konular hâline gelmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, dünyanın büyüdüğünü, Türkiye'nin de dünyanın büyüme hızından daha hızlı büyüdüğünü vurgulayarak, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesinin ve bu çerçevede nükleer güç santrallerinin Türkiye için bir zorunluluk olduğunu, vurgulamaktadır. Buna göre, nükleer santrallerin bir tanesi Akdeniz'de Rusya ile beraber yapılacaktır. Diğerleri için, Japonya, Güney Kore, Çin ve Kanada ile görüşmeler sürdürülmektedir ("Enerji: Bakanı", 2012).

Burada üzerinde durulması gereken ana konu, Akkuyu'da yapılacak nükleer santralin sahibinin, Rusya olacağıdır. Rusya projenin tüm finansmanını sağlayacaktır. Rus proje şirketi hisselerini satmak isterse, hisselerin yine %51'ini kendinde tutacak ve Türk tarafının hisseleri en fazla %49 olabilecektir. Egemen bir ülkenin sınırları içinde, sahibinin başka bir ülke olduğu tek nükleer santral, Mersin Akkuyu'daki santral olacaktır. Rusya, projeyi başarıyla yürütemezse, kendi yerine gelecek firmayı seçebilecektir. Rusya'nın inşa edilecek nükleer santral için Rusya'dan işçi ve personel getirilecektir. Rusya'nın Akkuyu'da inşa edilecek model üniteler de yeni geliştirilmiş ve daha önce denememiştir. Yapılan etüdlerde, Akkuyu'dan ucuz elektrik de üretilemeyeceği ortaya çıkmıştır. Buna göre, 15 yıllık elektrik alım garantisi kapsamında, kilovat saat başına 12,35 sent ödenecektir. Avrupa ülkelerinde bu rakam, 6-7 sent civarındadır (Künar, 2011).

Afganistan Konusunda İşbirliği

Şangay İşbirliği Örgütü toplantılarının ana gündem maddesi Afganistan'dır. Afganistan'daki istikrarsız durum, örgüt üyelerini tehdit etmektedir. Tehdidin kaynakları, artan terörist faaliyetler, organize suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığıdır.

Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Hu Jintao, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün, Afganistan'daki yeniden yapılanma sürecine dâhil olacağını söyledi. Ancak, Rusya Cumhurbaşkanı Putin'in Şanghay İşbirliği Örgütü'ndeki özel temsilcisi Kirill Barsky, Şanghay grubunun, Afganistan'da güvenlik konusunda bir sorumluluk üstlenmeyeceğini, belirtti. Rusya, Afganistan'daki olaylara müdahale etme konusunda, daha temkinli davranmaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün toplantısında, Afganistan'a gözlemci statüsü verilmesi kararlaştırıldı (Yesevi, 2012d).

Rusya Devlet Başkanı Putin, NATO'nun Afganistan'dan ayrılacak olmasından memnun olmadığını, bundan üzüntü duyduğunu, belirtmektedir. Putin'e göre, NATO güçlerinin, bölgenin istikrarlı hale gelmesi için, görevlerine devam etmeleri gerekmektedir ("Putin, NATO'nun", 2012). İstikrardan yoksun bir Afganistan, Rusya'nın arka bahçesini, rahatsız edecektir. Afganistan konusunda, Şangay İşbirliği Örgütü'nün iki büyük üyesi arasında görüş birliği bulunmamaktadır. Ancak, NATO'nun Afganistan'dan ayrılacak olması nedeniyle, örgütün oluşabilecek tehditler karşısında daha etkin hale gelmesi beklenmektedir.

Bölge ülkeleri, çok taraflı işbirlikleri yapmaktadırlar. Orta Asya ülkeleri, NATO ile de askeri antlaşmaları, onaylamaktadırlar. 31 Ocak 2012'de, Tacikistan'la NATO arasında imzalanan antlaşmaya göre, NATO, Tacikistan-Afganistan arasındaki sınırlarda mayınların temizlenmesi için, mali destekte bulunacaktır ("Duşanbe", 2013). Bölgeyi ziyaret eden Dışişleri Bakan Yardımcısı Robert Blake, gelecekte de Çin, Rusya, ABD'nin, Orta Asya'da etkin rol oynayabileceklerini, vurgulamaktadır. Blake, tüm Orta Asyalıların, ABD'nin bölgelerinde daha büyük bir rol oynamasını, istediklerini, belirtmektedir. Bu bağlamda, Blake'in deyimiyle, ABD, bölgesel ticareti ve istikrarı teşvik eden bir güç olarak nitelendirilmektedir ("Amerikan Dışişleri", 2013).

Türkiye, 1952 yılından beri, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün üyesidir. Soğuk Savaş sonrasında, NATO'ya yeni üyeler katıldı. Bu dönemde, etnik-dini çatışmalar ve ardından 11 Eylül saldırılarıyla, tehdit algısı değişti. Uluslararası terör, İslami terör, etnik çatışmalar, başat tehditler oldular. Bilindiği gibi, NATO'nun alan dışı operasyonları, 11 Eylül olayından sonra, arttı. Washington Antlaşmasının 5. Maddesi, ilk defa bu olaydan sonra işletilmiştir. Başkan Bush, 11 Eylül saldırılarının ardından, Taliban hükümetine uyarıda bulundu, El Kaide liderlerinin kendilerine teslim edilmesini, kamplarının kapatılmasını istedi. Taliban, bunu reddetti. Amerika Birleşik Devletleri, 11 Eylül saldırılarından sorumlu tuttuğu Afganistan'a 26 gün sonra, hava saldırısı düzenledi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 20 Aralık 2001'de aldığı 1386 sayılı kararla, Afganistan'da Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF) oluşturuldu. Bu gücün komutası, 2003 yılında NATO'ya geçti. ISAF'in şu andaki komutası tüm Afganistan'ı kapsamaktadır. ISAF, Afgan ordusu ve polis gücüne eğitim vermektedir. Uyuşturucuyla mücadele çalışmalarına katılmaktadır (Yesevi, 2012a).

İttifakın ana tehdit unsurları zaman içinde değişti. Buna göre, NATO, nükleer silahları, kitle imha silahlarını, terörizmi, siber saldırıları, başlıca tehditler olarak görmektedir. NATO, sınırlarının ötesindeki çatışmalar ve istikrarsızlıkla da yakından ilgilenmektedir. İnsan ve uyuşturucu kaçakçılığı, sınır aşan suçlar olarak tanımlanmaktadır. 2010 yılında kararlaştırılan Yeni Stratejik Konseptte göre, NATO, üç ana amaca hizmet etmektedir. Bunlar, müşterek savunma, kriz yönetimi ve müşterek güvenlidir. Bu yeni strateji bağlamında, İttifakın dayanışmasına önem atfedildi. Transatlantik bölgesinde, danışma mekanizması ve sürekli reform anlayışı, önemle üzerinde durulan diğer konulardır. Üyeler arasında, dayanışmanın artması amaçlanmaktadır. İlan edilen Yeni Stratejik Konsept'e göre, silahların denetlenmesi ve silahsızlanma çalışmaları, desteklenmektedir (Yesevi, 2012a).

NATO'nun Şikago zirvesi, 20-21 Mayıs 2012 tarihleri arasında toplandı. NATO zirvesinde, ana gündem maddesi, Afganistan'dı. Zirvede, NATO'nun ISAF gücünün 2014'te ülkeden ayrılması ve Afgan güvenlik güçlerinin, ülkenin güvenliğini devralacağı konuşuldu. Obama, Afgan güvenlik güçlerinin yetiştiğini, güçlendiğini, vurguladı. Ancak, çekilmenin gerçekleşeceği zaman da Afganistan'ın yalnız bırakılmayacağını, belirtti. Obama, "yapılacak çok iş olduğunu" söylemektedir. Afgan güvenlik güçleri, ABD tarafından desteklenmeye devam edecektir (Yesevi, 2012b).

NATO, Türkiye'nin tam yetkiyle üye olduğu bir örgüttür. Soğuk Savaş döneminde, örgütün güneydoğu kanadının savunma sorumluluğunu, üstlenmiştir. Soğuk Savaş Sonrasında ise, NATO'nun varlığı sorgulanmış, NATO'ya ihtiyaç kalmadığı, pek çok platformda dillendirilmiştir. Ancak, NATO lağvedilmemiş, etkinliğini sürdürmüştür. Türkiye, NATO'nun üstlendiği yeni misyonda, kriz yönetimi ve barışı koruma harekâtlarına, katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin NATO üyeliği, uluslararası kimliğinin bir parçası olmaya devam etmektedir. Türkiye, Lizbon zirvesinde kabul edilen Stratejik Konsept Belgesi'nde belirtildiği gibi, "işbirliğine dayalı ortaklık" kavramını, uzun yıllardır, dış politikasının ana ögesi olarak, nitelendirmektedir. Uluslararası sistemde meydana gelen tüm değişikliklere rağmen, NATO, özündeki müşterek savunma ilkesini, korumaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013b).

Afganistan konusunda, Türkiye Şangay İşbirliği Örgütü'nün diyalog ortağı ve NATO'nun önemli bir üyesi olarak, bölgesel güvenliğin sağlanması konusunda katkıda bulunabilecektir. NATO'nun bölgeden çekilmesi sürecinde, güvenlik boşluğunun oluşmasını önleyebilecek bir rol oynayabilecektir. Operasyonel faaliyetler ve bilgi aktarımında yardımcı olabilecektir. Ancak NATO üyesi olan Türkiye'nin başka bir askeri örgütün içinde yer alması, askeri tatbikatlara katılması, mantıklı değildir. NATO'nun izin verdiği ölçüde bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasında yararlı olabilecek bir pozisyonlarda yer alması beklenebilir.

Türkiye'nin, Şangay İşbirliği Örgütü'nün diyalog ortağı ve NATO'nun tam üyesi olarak, bölgesel güvenliğin sağlanması konusunda katkıda bulunabileceği diğer konular teröre karşı işbirliği ve uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ile mücadeledir.

Türkiye'nin NATO üyesi olmasından kaynaklanan diğer bir konu, Füze Kalkanı projesi ile ilgilidir. Bu konu, Türkiye'nin Şangay İşbirliği Örgütü'ne katılması ve NATO üyesi olması konusunun nasıl çetrefilli bir konu olduğunu irdelemek açısından son derece önemlidir. 20-21 Mayıs 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen Şikago Zirvesi sırasında, Türkiye'nin gündemini işgal eden konulardan biri füze kalkanı projesiydi. Zirveden önce, Rusya füze kalkanıyla ilgili fikirlerini net bir şekilde paylaştı. Medvedev, 2012 yılının Nisan ayında, NATO'nun Avrupa'da kurmaya çalıştığı füze savunma sisteminin aralarındaki en önemli sorunlardan biri olduğunu vurguladı. Anlaşmaya varılamazsa, kaçınılmaz olarak, NATO kalkanına karşı kendi sistemlerini kuracaklarını da belirtti. Mayıs ayı başında Moskova'da toplanan bir uluslararası konferansta, Rusya Genelkurmay Başkanı Makarov, ülkesinin dışında tutulduğu bir savunma sistemine karşı gerekli önlemleri alacaklarını, Avrupa füze kalkanı alt yapısının imha edilmesinin de alternatifler arasında olduğunu, durumun gerginleşmesi halinde uyarıcı ateşle karşılık vereceklerinin, altını çizdi. Aynı konferansta, Rusya Füze Savunma Kuvvetleri Komutanı Vladimir Lyaporpov, Türkiye'de aktif hale gelen radarın hareketli olduğunu ve Rusya'nın tüm güney bölgesini kapsadığını ifade etti. Aşırı milliyetçi Jirinovski ise, "Polonya, Romanya ve Türkiye'nin yarısı vurulmalı" diyerek radikal bir yorumda bulundu. Şikago zirvesinin ardından, Rusya, kıtalararası balistik füze denemesini başarıyla gerçekleştirdi (Yesevi, 2012c).

Füze kalkanı ile ilgili tartışmalar, Türkiye, Rusya ve diğer NATO üyelerinin gündeminden düşmeyecek gibi görünmektedir (Yesevi, 2012c). Son olarak, Suriye'den gelebilecek füze ve uçak saldırısı tehdidine karşı, NATO'nun temin ettiği, Patriot Savunma Sistemi, Türkiye'ye getirildi. Rusya Devlet Başkanı Putin, Suriye'nin Türkiye'ye saldırma potansiyelinin bulunmadığını, vurguladı. Lavrov ise, Türkiye'nin patriotları yerleştirmesine karşı çıkmadıklarını, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkına, karışmayacaklarını, belirtti ("Rusya Patriotlara", 2012a).

Adıbelli'nin (2012, s. 142) belirttiği gibi, bir işbirliği sürecinin ya da işbirliği amaç edinen diğer mekanizmaların, sorun çözüme ve kriz yönetiminde, istenilen sonuca ulaşabilmeleri için, caydırıcılık düzeylerinin, düşük olmaması gerekmektedir. Bu bağlamda, NATO'nun caydırıcılık düzeyi yüksektir ve kriz yönetiminde etkindir. Türkiye'nin caydırıcılık düzeyi son derece yüksek olan NATO'dan ayrılıp, kurallarını koymamış, üyeleri arasında güvenlik konusunda görüş birliği ve gerçek bir işbirliği olmayan belirsiz bir yapılanmaya tam üye olması, beklenmemelidir.

Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri

19-20 Kasım 2010 tarihlerinde, Lizbon'da gerçekleştirilen NATO Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesinde kabul edilen Yeni Stratejik Konsept Belgesinde (2010) de vurgulandığı gibi, Türkiye'nin üye olma yolunda uzun süredir çaba sarf ettiği AB ile NATO arasında stratejik bir ortaklık bulunmaktadır. AB, NATO için temel ortak olarak nitelendirilmektedir. NATO, Avrupa savunmasının önemini bilmekte ve Türkiye gibi AB üyesi olmayan ülkelerin de AB Ortak Güvenlik ve Savunma

Politikası'na (OGSP) katkıda buldukları, vurgulanmaktadır. Ayrıca, AB üyesi olmayan NATO üyelerinin de OGSP'ye dahil edilmeleri gerektiği, belirtilmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013b).

Türkiye için, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci, yeni değildir. Avrupa, ortak normlar, prensipler ve değerler etrafında birleşilen bir "ortak ev" olarak nitelendirilmektedir. Türkiye ve Avrupa Birliği'nin kaderlerinin ortak olduğu düşünülmektedir. 17 Aralık 2004 tarihinde, Brüksel'de gerçekleştirilen zirvede, Türkiye'nin siyasi kriterleri gerçekleştirdiği, belirtildi ve üyelik müzakerelerinin, 3 Ekim 2005'te başlatılacağı, açıklandı. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tam üye olarak kabulünün ardından şartlar değişti. AB Konseyi'nin aldığı kararla, Türkiye'nin Ankara Antlaşması'na Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini tam yerine getirmedeği gerekçesiyle, 8 fasılda müzakerelerin açılması engellendi. Diğer fasılların da kapatılması geçici olarak durduruldu (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013a).

Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesinde (2013a) vurgulandığı gibi, Türkiye, Avrupa Birliği üyesi olma yolunda çok uzun bir yol kat etmiştir. Son ekonomik kriz ve Türkiye'nin stratejik konumu üzerinde de durularak, Türkiye'nin üyeliğinin yük değil, bir katma değer olduğu, vurgulanmaktadır. Buna göre, Türkiye, 2011 yılında, %8,5'lük büyüme oranıyla, Avrupa'da ilk sırada yer aldı.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkeleri ile işbirliğinin diğer boyutu, güvenlidir. Bu bağlamda, Türkiye, AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında yürütülen insani ve askeri faaliyetlere, katkıda bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013a). Ancak, Türkiye, tüm uyum çabalarına karşın, Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmemesini, kabullenememektedir.

Sonuç

Şangay İşbirliği Örgütü, terörizm, ayrılıkçılık, aşırıçılık, uyuşturucu kaçakçılığı ve örgütlü suçları, bölgenin istikrarını bozabilecek en önemli sorunlar olarak görmektedir. Örgüt bünyesinde, teröre karşı kurulan yapı ile, üye ülkeler arasında, terörist gruplara karşı istihbarat konusunda bilgi paylaşımı yapılmaktadır. Şangay İşbirliği Örgütü, ayrıca, siyaset, ekonomi, ticaret, ulaşım, kültür, enerji konularında da işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Örgütün, askeri işbirliği alanında etkin olan tarafı, düzenlediği askeri tatbikatlardır.

Bölge ülkelerinin ilişkilerinde sıkıntılar bulunmaktadır. İkili ilişkilerdeki rekabet ve güvensizlik, örgüt içerisindeki işbirliğinin gelişimini engelleyecektir. Her üye devlet, örgütten farklı beklentiler içindedir. Üye devletlerin işbirliği alanları ve işbirliği sağlayacak unsurlar tam olarak ortaya konulamamıştır. Üye devletler arasında, su sorunu, enerji rekabeti, sınır sorunları, etnik sorunlar bulunmaktadır. Radikal İslami Grupların aktiviteleri, bölgenin istikrarını olumsuz yönde etkilemektedir. Orta Asya ülkeleri, ulus-kimliği oluşturma, amacındadırlar. Bu bağlamda, örgüt kimliği, yeni işbirliği ve bütünleşme hareketleri, sorgulanmaktadır.

Rusya ve Çin'in uluslararası pek çok konuda fikir birliğine rağmen, rakip oldukları da bir gerçektir. Şangay İşbirliği Örgütü, Çin'in bölgesel liderliği açısından, daha önemlidir. Rusya, güvenlik alanında, Orta Asya ülkeleriyle yakınlaşmayı amaçlamaktadır. Rusya'nın 2012 yılının Aralık ayında sunulan Yeni Dış Politika Strateji Belgesi'ne göre, Rusya, dünyayı "daha istikrarsız bir yer" olarak tanımlamaktadır. Özellikle Batı'nın, diğer ülkelerin iç işlerine karıştığı ve Birleşmiş Milletlerin rolünün zayıfladığı, vurgulanmaktadır. Rusya'nın temel amacı ise, uluslararası politikada denge unsuru olmak ve BM'nin önemini vurgulayarak yumuşak güç kullanmaktır. Avrasya'da etki alanı mücadelesinde, Rusya, Şangay İşbirliği Örgütü yerine, liderliğini tek başına üstlendiği başka yapılanmaların güçlenmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Rusya, bölgesel işbirliği için özel önem atfettiği, Bağımsız Devletler Topluluğu, EurAsEc ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütünü, güçlendirmeye çalışacaktır.

Türkiye, Şangay İşbirliği Örgütü ile işbirliğini arttırmayı, amaçlamaktadır. Bu bilgi, Dışişleri Bakanlığı tarafından da doğrulanmış ve Türkiye'nin "diyalog ortaklığı" statüsünden "gözlemci üye" statüsüne yükselmek istediği bildirilmiştir. Başbakan Erdoğan, AB seçeneği karşısında, Şangay İşbirliği Örgütü'nü daha iyi ve güçlü gördüğünü belirtmiştir. Bu bağlamda amaç, Avrupa Birliği'nin alternatifi olarak, Şangay İşbirliği Örgütü ile ticari işbirliğini arttırmaktır. Türkiye, diyalog ortağı olarak kabul edildiğinde, ana işbirliği alanları olarak, terör ve uyuşturucu ile mücadele, ekonomik alanda işbirliği, öne çıkartılmıştır. Bu konularda işbirliği yapılması, Türkiye'nin çıkarları ve küresel barış açısından olumludur. Avrupa Birliği üyeliğinden vazgeçme gibi topyekûn ve fevri kararlar alınması, öngörülmemektedir. Şangay İşbirliği Örgütü üyeleriyle, ikili ticari, kültürel ve sosyal ilişkilerin arttırılması için çalışılmaktadır.

Şangay İşbirliği Örgütü, bölgesel güvenliği sağlamayı amaçlayan bir örgüttür. Türkiye'nin, örgütün bu boyutuna katılması, üye olduğu NATO nedeniyle, mümkün değildir. Türkiye'nin, Şangay İşbirliği Örgütü bünyesinde gerçekleştirilecek askeri tatbikatlara katılabilmesi de fiziksel olarak, anlamsızdır. NATO, Soğuk Savaş sonrası değişen şartlara rağmen, etkinliğini sürdürdü. Ortak savunma temeline dayanan İttifak, yeni tehditlere karşı hazırlıklıdır ve caydırıcılık düzeyi yüksektir. Eğer Şangay İşbirliği Örgütü, ilerleyen dönemlerde, güvenlik boyutunu daha güçlü olarak yapılandırırsa, Türkiye'nin tam üyeliğinin, NATO üyeliğiyle birlikte düşünülmesi, daha da anlamsız hale gelecektir. Türkiye, Füze Kalkanı Sistemi içinde yer alacaktır. Rusya ve İran, Türkiye'ye yerleştirilen erken uyarı radarını, tehdit olarak nitelendirmektedirler. Türkiye sınırları içerisinde, NATO personeli ve NATO üsleri bulunmaktadır. Türkiye, NATO'nun aktif bir üyesidir ve öyle kalmaya devam edecektir. Sonuç olarak, Türkiye'nin ekonomik alanda işbirliği artırma eğilimi bulunmaktadır ancak bunun daha temel bir ayrıma, kulüp değişimine, eksen kaymasına dönüşmesi beklenmemelidir.

Türkiye, kurumlarıyla ciddi bir devlet geleneğine ve bu bağlamda güçlü bir dış politika bürokrasisine sahip olan bir ülkedir. Dış politika yapım süreci, uzun vadeli ve temel değerlere dayanır. Dış politika karar alıcılarının, her hamleyi ciddi olarak düşünmeleri gerekmektedir. Siyasetçilerin, anlık demeçleri, bu sürecin sağlıklı ilerlemesini, sekteye uğratar. Ancak, Başbakan Erdoğan'ın Şangay çıkışının, bu derece ses getirmesinin sebebi, Türkiye'nin "güçlü, karizmatik, tek adam" profiliyle yönetilmekte olduğunu da göstermektedir.

Başbakan Erdoğan, dış politika yapım sürecinin, başat aktörü haline gelmiştir. Dış politika yapım sürecinin ilerleyişini, etkilemekte, hatta bizzat bu süreci yönetmektedir. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Başbakan'ın Şangay çıkışının ardından, Türkiye'nin, Şangay İşbirliği Örgütü'nde "gözlemci üye" olmak isteğini açıklamıştır. Dışişleri Bakanlığı'nın Başbakan'ın sözlerini destekler nitelikteki bu beyanı, Başbakan'ın dış politika yapım sürecindeki gücünü ve Dışişleri Bakanlığı'nın geleneksel çehresinin değiştiğinin, önemli bir göstergesidir. Buradan çıkarılacak sonuç, AB üyeliğine inancın çok azaldığı, yeni alternatiflerin dillendirildiği, ancak en önemlisi Dışişleri kadrosunun değiştiği ve eski dokunulmaz gücünü kaybettiğidir.

Kaynaklar

- Adıbelli, B. (2012). Kolektif Güvenlikten İşbirliği Sürecine: Şangay İşbirliği Örgütü. İçinde A. Isina (Ed.), *Asya’da Güvenliğin İnşası ve CICA* (s. 141-153). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Akgün, M. (2013, 29 Ocak). Şangay İşini Ciddiye Almak. *Star*.
- Allison, R. (2008). Virtual Regionalism, Regional Structures and Regime Security in Central Asia. *Central Asian Survey* 27(2), 185-202.
- Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Robert Blake Orta Asya’da. (2013, 18 Ocak). *Amerika’nın Sesi*. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: <http://www.amerikaninsesi.com/content/abd-disisleri-bakan-yardimcisi-robert-blake-orta-asya-da/1585882.html>
- Çin ve Rusya Savaş Gemileri Ortak Tatbikata Başladı. (2012). *Hürriyet*. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: <http://www.hurriyet.com.tr/planet/20396473.asp>
- Çalış, Ş. (2006). *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çandar, C. (2013, 28 Ocak). Şanhay’a Giderken Demokrasiden Olur Muyuz? *Radikal*.
- Dışişleri: “Şangay İşbirliği Örgütü’ne Gözlemci Üye Olmak İstiyoruz”. (2013, 31 Ocak). *Ankara Haber Ajansı*. Erişim tarihi 31 Ocak 2013: <http://www.haberler.com/disisleri-sangay-isbirligi-orgutu-ne-gozlemci-uye-4292763-haberi/>
- Duşanbe, NATO ile İşbirliği Antlaşmasını Onayladı. (2013, 3 Ocak). *Cihan Haber Ajansı*. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: <http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/dusanbe-nato-ile-isbirligi-anlasmasini-onayladi-03.01.2013-444857>
- Enerji Bakanı Yıldız: Nükleer Santrallerin Riski, Yıldırımından Ölme Riskini 5te Biri. (2012, 21 Haziran). *Haberfx*. Erişim tarihi 21 Haziran 2012: <http://www.haberfx.net/enerji-bakani-yildiz-nukleer-santrallerin-riski-yildirimdan-olme-riskinin-5te-biri-haberi-531334/>
- Erdoğan’ın ‘Şangay Bombası’. (2013, 31 Ocak). *Rusya’nın Sesi*. Erişim tarihi 31 Ocak 2013: http://turkish.ruvr.ru/2013_01_31/Erdoganin-Shanhay-bombasi/
- Ergin, S. (2013a, 29 Ocak). Şangay Beşlisine Doğru Yeni Dış Politika Hedefimiz. *Hürriyet*.
- Ergin, S. (2013b, 31 Ocak). Erdoğan, NATO’dan Çıkabilir Mi? *Hürriyet*.
- Göktürk, G. (2013, 28 Ocak). Şangay İşbirliği Nasıl Bir Alternatif? *Bugün*.
- Hasgüler, M., & Uludağ, M. (2004). *Uluslararası Örgütler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kamalov, İ. (2012, 5 Aralık). Şangay Örgütü, Rusya Çin Mücadelesi ve Türkiye’nin Durumu. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: <http://www.hurriyet.com.tr/strateji/7105961.asp?gid=202&a=156254>
- Künar, A. (2011). Nükleer Yanlılıktan Vazgeçelim, Enerjimizi ve Geleceğimizi, Rusya’ya Teslim Etmeyelim. *Avrupa’da Türkiye: Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Enerji Güvenliği, Nükleer Enerji – Türkiye için Seçenek mi?* (s. 72-81). İstanbul: Heinrich Böll Stiftung.
- McDermott, R. N. (2012). The Shanghai Cooperation Organization’s Impact on Central Asian Security: A View from Kazakhstan. *Problems of Post Communism* 59(4), 56-65.
- Nogayeva, A. (2011). *Orta Asya’da ABD, Rusya, Çin: Stratejik Denge Arayışları*. Ankara: USAK Yayınları.

- Nurgaliyev, B. (2010). Şangay İşbirliği Örgütü ve Asya'nın Güvenliği. İçinde A. Isina (Ed.), 4. *Uluslararası Türk-Asya Kongresi: Asya'da Bölgesel Örgütler, Kurumsallaşma ve İşbirliği* (s. 43-48). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Putin, NATO'nun Afganistan'dan Ayrılacak Olmasından Üzgün. (2012, 2 Ağustos). *Kırım Haber Ajansı*. Erişim tarihi 30 Ocak 2013: <http://qha.com.ua/putin-nato-nun-afganistan-dan-ayrilacak-olmasindan-uzgun-114907tr.html>
- Rusya, Çin'le Ticarete Hedef Büyüttü. (2012b, 6 Aralık). *Cihan Haber Ajansı*. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: <http://www.haberler.com/rusya-cin-le-ticarete-hedef-buyuttu-4149446-haberi/>
- Rusya Patriotlara Karşı Değilim Dedi. (2012a, 5 Aralık). *Cihan Haber Ajansı*. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: <http://www.sondakika.com/haber/haber-rusya-patriotlara-karsi-degilim-dedi-4144828/>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013a). Türkiye-AB İlişkilerine Genel Bakış. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013b). Türkiye ve NATO'nun Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013c). AB OGSP ve NATO – AB Stratejik İşbirliği. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: http://www.mfa.gov.tr/iii_-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013d). Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Alanındaki Girişimleri ve Uluslararası (NATO, BM, AB) Barışı Koruma Destekleme Harekatlarına Katkıları. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-alanindaki-girisimleri-ve-uluslararasi-nato-bm-ab-barisi-koruma-destekleme-harekatlarina-k.tr.mfa
- Yesevi, Ç.G. (2011). Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı ve Kolektif Savunma. *Yesevi Dergisi* 18(211).
- Yesevi, Ç. G. (2012a, 9 Mayıs). NATO'nun Misyonu. *Önce Vatan Gazetesi*.
- Yesevi, Ç. G. (2012b, 23 Mayıs). NATO'nun Zirvesi. *Önce Vatan Gazetesi*.
- Yesevi, Ç. G. (2012c, 30 Mayıs). NATO'nun Gündemi. *Önce Vatan Gazetesi*.
- Yesevi, Ç.G. (2012d, 13 Haziran). Şangay İşbirliği Örgütü. *Önce Vatan Gazetesi*.
- Yesevi, Ç.G. (2012e, 27 Haziran). Enerji Alanında Rusya ve Çin'le İşbirliği. *EnerjiEnergy*. Erişim tarihi 4 Şubat 2013: http://www.enerjienergy.com/artikel.php?artikel_id=373
- Yesevi, Ç.G. (2013, 30 Ocak). Avrupa Birliği'nin Alternatifi Nedir? *Önce Vatan Gazetesi*.